

КРИТИКА НА ДЕЗИНФОРМАЦИЯТА

ГЕОРГИ Т. ГЕРАСИМОВ

Gate-92 DG, България

office@g-92.com

CRITIQUE OF DESINFORMATION

GEORGI T. GERASIMOV

Gate-92 DG, Bulgaria

Abstract

The following article gives a close look over the disinformation processes, their impact over the society and the individual person as a single social entity. Discussed are the main problems that arise from the usage of disinformation processes that have direct impact over the government, and the society. The following article aims to present to the academic community what are the cons of using the disinformation, and how to cope with the social and public problems emerging from the usage of this psychological method.

Keywords: social entropy, disinformation, incompetence, National Security, government, governmental processes, social stability, information dictatorship

1. Определение

Дезинформацията е процес на въвеждане в заблуждение посредством предоставяне на невярна, частична и/или манипулирана информация.

Така приведеното определение се различава от наложилото се от Oxford Living Dictionary: „Лъжлива информация или пропаганда, генерирана от правителствените структури, насочена към въвеждане в заблуда на противника или СМИ.”.

Причината е, че в редица случаи дезинформацията в съвременните общества е продукт, генериран от неправителствени организации, както и от средствата за масово осведомяване. В същото време не е задължително процесите на информационно-психологично въздействие, да се извършват посредством политически или финансов

натиск. Това е *отдавна дискредитирала се практика*, която носи повече негативи отколкото реални ползи.

Информацията се интерпретира така, че да се *синхронизира* с постигането на конкретни цели. Целите могат да бъдат както държавни така и частни. Взаимодействието между държавни и частни цели поражда различни по вид дезинформационни процеси. Независимо от вида на тези процеси, всеки един от тях влияе върху обществените нагласи.

Разпространението на невярна информация е основен прием при осъществяване на терористични и диверсионни дейности. Дезинформацията, като спомагателен елемент в съвременните тактически операции е определящ фактор при реализирането на подривно-диверсионни мероприятия.

Поради своя характер, използването и за граждански цели води до зараждане на деструктивни процеси. Тези процеси представляват непосредствена заплаха за националната сигурност и често са необратими.

2. Основни характеристики на дезинформацията

Дезинформацията е комплексен процес. Тя е в състояние както да подпомогне запазването на съществуващото статукво така и да го отмени безвъзвратно, като при това използва един и същи механизъм в процеса на реализация.

Дезинформацията е тясно обвързана с контрола над информационните потоци.

Много често информацията се употребява като катализатор в случаите, когато е нужно да бъде прието важно за обществото решение. Прието е това да се постига посредством акцентирание върху отделни нейни компоненти. В този случай ролята на информацията в материалния свят може да се окаже *много по-голяма* от тази, която ни се представя.

Социалната дезинформация способства за укрепването на обществената вяра, когато обективните дадености породят съмнения. В същото време тя може да повлияе негативно върху политическото управление на обществените структури. Основната причина за подобен вид противоречия е характерът на процесите, свързани с манипулирането на информационните потоци.

Устойчивостта на управлението се намира в непосредствена зависимост от обективната оценка на заобикалящата реалност. Подобен вид оценка изисква висока степен на експертни компетенции. Това предполага изключване на дезинформацията от процеса на вземане на решения.

Наличието на дезинформационни компоненти във вертикалната структура на управлението влияе отрицателно върху експертните анализи. Причината за това е, че подобно наличие въздейства на обективността на оценката на състоянието и резултатите от протичащите процеси.

Независимо дали дезинформацията се използва от частни или държавни структури тя е насочена срещу интересите на обществото.

Това се определя от факта, че *дезинформационните процеси генерират невежество.*

Невежеството, от своя страна, е средата, в която се зараждат и развиват дезинформационните процеси. То *не допуска наличието на компетентност.*

Очевидно е, че дезинформацията е синергетичен процес, който може да има *непредвидими*, от стратегическа гледна точка, последствия за обществото и в крайна сметка да доведе до *разрушаване на държавността.*

Дезинформацията е подчинена на обективно действащи закони. Най-важните от тях са:

- **Закон за мултиканалният характер на информационните процеси** – Според този закон масовото съзнание получава информация както от официални така и от неофициални канали. Филтрирането на достъпа до определена информация в официалните канали на практика не възпира получаването на информация по неофициални такива.
- **Закон на информационните слоеве** – Всяка информация съдържа както фактите за конкретно явление или обект, така и някаква форма на интерпретация. Това определя манипулативния характер на въздействие върху потребителя на тази информация. В редица случаи интерпретацията оставя незабелязана от страна на манипулирания обект.
- **Закон за активната роля на аудиторията** – Съобщенията са податливи на въздействие както от страна на подателя, така и от страна на получателя

(потребителя). Това, което е характерно в случаите на дезинформация е, че ролята на потребителя (*потребителите*) многократно надвишава тази на подателя.

• **Закон на информационното усилване** – Всяко предаване на информация води до нейното манипулиране (*целенасочено или неволно*). В резултат на това информацията не може да съществува в своя първоначален вид в информационното пространство. Съвсем естествено това води до промяна на приоритетите в масовото съзнание. Информационното изкривяване в този случай е в пряка зависимост от деформацията на публичните ценности и мотивацията на отделните индивиди (*ценностната система на индивида*).

Влиянието на средствата за масова информация (СМИ) при дезинформационните процеси се изразява във *формирането на обществено-комуникативните нагласи* на обществото.

В този случай се използват елементи, посредством които се създава единна интерпретация на случващото се, за сметка на манипулация на комуникационните канали.

3. Личност и дезинформация

Възприеманото от индивида е подчинено на чужда субективна интерпретация, която е обусловена от различни от неговите интереси. В този случай дезинформацията *се възприема безкритично*, защото вече някой друг преди това я е приел като *обективна информация*.

Дезинформацията се възприема най-лесно, когато е в съответствие с идеалите, които отделният индивид изповядва.

Идеалите формират личностната и обществена ценностни системи. Липсата на *критично отношение* към идеалите, които се изповядват, води до подчинение на дезинформационно въздействие. Осъзнаването на идеалите позволява на обществото и изграждащите го обекти да функционират в съответствие с тях. От своя страна това ги прави *адаптируеми* към променящият се свят. Колкото е по-висока степента на адаптация на отделните индивиди, толкова е по-стабилно общественото развитие.

Развитието е възможно само и единствено в условия на осъзнато планиране.

Дезинформацията е *антитеза на планирането*.

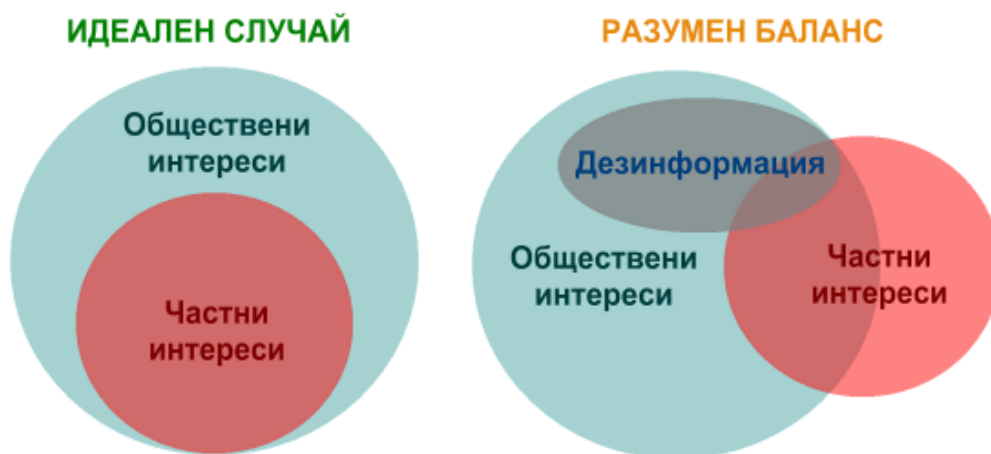
Деструктивната и роля се изразява в подмяна на идеалите, формиращи ценностната система на обществото като цяло, както и на индивида, като негов съставен елемент.

Подмяна се реализира посредством *налагане на стереотипи* и норми на поведение, които са в противоречие с обществените и лични интереси. Това е типична за тероризма тактика, която поражда социално напрежение и в крайна сметка неизбежно води до насилие. Тази тактика се основава на *индивидуалните вярвания*. Ако тактиката бъде приложена успешно, тя не позволява на индивида да планира своите бъдещи действия. Това поражда несигурност и *чувство за липса на алтернатива*.

От друга страна дезинформацията може да бъде използвана като основен инструмент за управление на обществото. Това е масово прилагана практика в условията на дълбока социално-икономическа или военна криза.

Хората *не желаят да се откажат от своите убеждения и предразсъдъци*, дори те да са в явно противоречие с обективните реалности. Вярванията на отделният индивид се формират въз основа на *лични преживявания* и опит. Индивидът пречупва обществените процеси през призмата на субективните си възприятия и *нивото на познание* за заобикалящата го действителност.

На практика функционирането на обществото се реализира само и единствено посредством *поддържането на деликатен баланс* между обществените интереси и тези на отделния индивид.

Фиг.1. Дезинформация и обществен баланс.

В съвременните общества контролът над информацията се използва като *механизъм за гарантиране на социално-икономическа стабилност* (фиг.1).

В идеалния случай, когато частните и обществените интереси се припокриват, *нуждата от дезинформация отпада*.

Реално личните и обществените интереси рядко се хармонизират. В този случай се зараждат дезинформационни процеси, чиято задача е да възстановят нарушеният баланс. Тези процеси имат субективен характер, с всички произтичащи от това последствия.

В същото време податливостта на обществото на дезинформационно въздействие не може да се разглежда като елементарен сбор от тази на отделните индивиди, които го съставляват. Ако към това добавим и активната роля на неправителственият сектор, който преследва свои цели, е напълно възможно да бъде достигната критична точка, при която липсва каквато и да била форма на взаимодействие между частните и държавни интереси.

Фиг.2. Възникване на гарантирана нестабилност.

В този случай свързващото звено между частните и държавните интереси е дезинформационна област, която се самоподдържа и постепенно разширява сферата на своето влияние. Основният проблем е, че за да съществуват дезинформационните структури не бива да допуснат частните и обществените интереси да се пресекат. На практика това би довело до сериозно отслабване и/или пълна загуба на техните позиции.

4. Дезинформация и държавно управление

Държавните структури могат да функционират адекватно тогава и само тогава когато са в състояние да *управляват процесите на дезинформация*.

За разлика от варианта, в който е налице частично или пълно припокриване на интересите на обществото с частните, в случаите на дестабилизация е налице *постоянна борба за налагане на влияние над средствата за масово осведомяване*.

Характерно за тази борба е генерирането на напрежение между отделни социални и етнически групи, *без реално да съществуват обективни предпоставки за това*. Подобни процеси са характерни за общества, функциониращи на пазарен принцип, при които *държавата не е действащ пазарен субект*. Тези процеси са обвързани с *реверсивни форми на дезинформация*, които неминуемо пораждат вътрешни конфликти.

При обществата, които претендират за демократична форма на управление, *суверенът е обществото*. Това общество обединява в единна обществено-политическа система отделните индивиди, *независимо от различията в техните интереси и морално-етичните ценности*. Логично е управлението (*което е избираемо*) е да бъде подчинено на суверена. Това обаче изисква частните интереси, на тези, които са избрани да управляват обществото, да съвпадат с обществените. На практика това е идеален случай. Реалното съществуване на подобен модел в рамките на общество, изградено на пазарен принцип от взаимно противоречащи си структури е невъзможно. Това поражда *необходимостта от наличие на дезинформационен елемент*, който да балансира неустойчивата структура. Дезинформацията от своя страна *увеличава ентропията в управлението*. В същото време тя може чувствително *да ограничи възможните алтернативи при приемане на крайни решения*, свеждайки ги до една единствена.

В този случай държавните структури не са в състояние да изпълняват управляващи функции, а преминават към контролни такива. Това неминуемо води до *грубо нарушаване на обществено-политическите договори, изразяващо се в неспазване (поради явна невъзможност) на поетите ангажименти*.

Нарушаването на поетите ангажименти предизвиква социално недоволство.

При липсата на външна заплаха това недоволство започва да търси първопричината за проблемите вътре в обществото. В опитите си да съхранят своето

влияние, дезинформационните структури (*правителствени или частни*), насочват общественото недоволство към *съществуващите различия*. Ако тези различия са само и единствено социални, това може да продължи неопределен период от време. Ако обаче различията са етнически и/или религиозни това *неминуемо води до прояви на насилие* и разрушаване на държавността.

Проявите на насилието се проявява тогава, когато се премине критичната точка, след която дезинформацията изцяло е заменила експертния контрол.

В този случай обектите на контрол се трансформират в управляващи обекти и системата изпада в състояние на *гарантирана нестабилност* (фиг.3).

Фиг.3. Влияние на дезинформацията върху управлението.

Гарантираната нестабилност *възпрепятства устойчивото развитие* на обществото и поражда некомпетентност.

Некомпетентността акумулира нови нива на дезинформация, които от своя страна *увеличават социалната ентропия*. Това е самоподдържащ се процес, при който точката на затихване съвпада с пълното разрушаване на обекта (*обектите*), върху които паразитират дезинформационните структури.

Една от съвременните прояви на това явление е *образованата некомпетентност*.

На практика това е типично явление за обществата, подчинени на механизмите на пазарната логика.

Разпознаването на образованата некомпетентност, като форма на дезинформация е сложен процес. Обикновено подобен род дейност се прикрива зад термини като „иновативност”, „креативни решения”, „съвременни постижения” и др.. В същото време съществуването на правителствени и неправителствени структури, генериращи подобен вид дезинформация, е в зависимост от *гарантирането на субсидиране* и медиен интерес. В този случай фактите и анализите биват заменяни с емоционално въздействие и следване на политически коректни модели.

Този вид дезинформация е пагубна за развитието на науката, а от там и за *конкурентността* на индустрията като цяло.

Още по-тежки са последиците за развитието на образованието и формирането на ценностна система сред подрастващите.

Обективно погледнато този вид дезинформационни процеси са пагубни за националната сигурност и би следвало да бъдат превантивно елиминирани.

5. Последствия от използването на дезинформация

Последствията от дезинформацията имат *реален характер* както за отделните индивиди така и за обществото като цяло.

Дезинформацията, като антитеза на информацията оказва също толкова голямо въздействие върху системите, на които въздейства.

Независимо дали става дума за целенасочена (*планирана*) дезинформация или за стихийна дезинформация, на практика резултатите винаги се свеждат до следното:

- Налагане на определени изводи и обществени нагласи;
- Провокиране обществен безпорядък;
- Потискане към неконтролируеми действия;
- Когнитивна агресия и психосоматични изменения.

Като най-сериозен проблем на дезинформационното въздействие може да се посочи т.н. „*борба с фалшивите новини*”. На практика под този термин се прикрива *информационна диктатура*.

Проявите на информационна диктатура *лишават обществото от алтернативно познание*. Липсата на алтернативно познание води до застой, защото *елиминира елементите на конкурентност*. В същото време опасността, прогресивни идеи и/или

концепции да бъдат игнорирани, за сметка на други, обявени за „достоверни“ и „обществено значими“, чиято популярност нараства неимоверно.

Безспорно най-големият проблем от въздействието на дезинформацията върху отделната личност е свързан с *когнитивните изменения*, които предизвиква.

Този ефект е познат като *мисинформация (misinformation effect)* и е типичен пример за *ретроактивна интерференция*.

В резултат на дезинформационно въздействие индивидът не е в състояние обективно да възпроизведе реални събития, дори да са се случили с него самия.

Спомените *загубват връзка с реалните събития*, деформират се, а в редица случаи биват лишени от логична последователност. Основна причина за това е самата същност на човешката памет, която е *изключително податлива на внушаемост* и социални очаквания.

Ако трябва да обобщим – отрицателният ефект от използването на дезинформация се проявява в появата на неточни, а в някои случаи неверни спомени.

Независимо от изключително тежките последствия, които подобен род реакции имат върху съдебната система, *никой не носи юридическа отговорност* за подобни действия. Това създава чувство на *нарушена правна справедливост*, сред членовете на обществото.

Елизабет Лофтус (*Elizabeth F. Loftus*) подробно анализира този проблем още през 70-те години на миналия век. Предприетите към настоящият момент юридически мерки обаче, *не успяват да изградят единна концепция* за неговото разрешаване.

Дезинформацията води до разрушаване на правната система, с всички произтичащи от това последици за общественото доверие.

Това важи и за икономическата и научна сфери.

В редица случаи, на пръв поглед успешни маркетингови стратегии, могат да доведат до *непредсказуем колапс*, а от там и до разрушаване на действащи финансови механизми.

В науката и реалната икономика, последствията са значително по-тежки и генерират огромни финансови загуби, а понякога и цивилни жертви.

6. Заключение

Масовото използването на дезинформационни кампании в гражданското общество е проблем, който изисква незабавно решение.

Към настоящия момент средствата за масова информация са *главен инструмент за провеждане на информационно-психологично влияние*. Масовото съзнание се формира от налаганите от тях твърдения и стереотипи.

От друга страна тези средства все по-често се използват за провеждане на политики, които са в *пряко противоречие с обществените интереси*. Причината за това е, че държавните структури абдикират от управленските си задължения, като отговорностите се прехвърлят върху лица и организации, *които не са оторизирани за това от обществото*. В редица случаи това е продиктувано от комерсиални интереси и е подчинено на пазарна логика.

Пазарната логика обаче генерира *социална ентропия*, която поражда деструктивна дезинформация.

Замяната на реалното управление с някаква форма на контрол, елиминира възможността за въздействие върху протичащите социално-икономически процеси.

В резултат на това дезинформацията играе все по-често ролята на балансър, в *лишените от устойчивост демократични общества*.

Подобно състояние може да бъде определено само и единствено *като системна дестабилизация*.

Информационно-психологическите прийоми, не бива да бъдат използвани в мирно време, независимо от мотивите, които се изтъкват.

От правна гледна точка *дезинформацията е форма на тероризъм* и би следвало да бъде разглеждана като такава. Пазарните принципи не могат да служат като оправдание за нейното използване.

Социално-икономическата стабилност би следвало да се поддържа само и единствено посредством *стратегически обосновани управленски решения*, а не при използване на когнитивно въздействие.

Целта на настоящият доклад е да разгледа някои от основните проблеми, свързани с прилагането на информационно-психологически методи за въздействие. Темата е *силно подценявана*, а в редица случаи и умишлено манипулирана. Проблемите,

пред които съвременното общество е изправено са добре познати. Това важи и за методите за тяхното решаване.

Отказът да се приеме обективната реалност, не гарантира липсата на външно въздействие.

Природните и социално-икономическите закони имат своя *неотменима логика*, която не бива да бъде пренебрегвана.

ЛИТЕРАТУРА

Oxford living dictionaries. Definition of disinformation in English. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/disinformation> (accessed at 25.09.2017).

The Washington Post. *Before "fake news," there was Soviet "disinformation"*. Available at: https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/11/26/before-fake-newsthere-was-soviet-disinformation/?utm_term=.0dcf6dd67c47 (accessed at 13.06.2017).

Los Angeles Times. *Soviets Sponsor Spread of AIDS Disinformation*. Available at: http://articles.latimes.com/1987-04-19/opinion/op-1947_1_aids-disinformation/2 (accessed at 13.06.2017).

The Washington Post. *Study: Many Blacks Cite AIDS Conspiracy*. Available at: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A33695-2005Jan24.html> (accessed at 13.06.2017).

Google Trends. *People searching for the term "fake news" has increased since the November 2016 US Presidential election*. Available at: <https://trends.google.co.uk/trends/explore?q=fake%20news> (accessed at 25.09.2017).

The Telegraph. *What is fake news? Its origins and how it grew in 2016*. Available at: <http://www.telegraph.co.uk/technology/0/fake-news-origins-grew-2016/> (accessed at 25.09.2017).

Wikimedia Research. (2015). *Graphic showing differences between misinformation, disinformation, and hoax*. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Misinformation#/media/File:Disinformation_vs_Misinformation.jpg (accessed at 20.06.2017).

Allcott H., Gentzkow M. (2017). Social Media and Fake News in the 2016 Election. In: *Journal of Economic Perspectives* 31(2): 211–36.

Lewandowsky S., Ecker U.K.H., Seifert C.M., Schwarz N. et al. (2012). Misinformation and its correction: Continued influence and successful debiasing. In: *Psychological Science in the Public Interest* 13(3): 106–131.

Manning M.J., Romerstein H. (2004). *Historical Dictionary of American Propaganda*. Greenwood.

Nyhan B., Reifler J. (2015). Displacing Misinformation about Events: An Experimental Test of Causal Corrections. In: *Journal of Experimental Political Science* 2(1): 81–93.

Rubin V.L., Chen Y., Conroy N.J. (2015). *Deception detection for news: Three types of fakes*. Proc. Assoc. Info. Sci. Tech.

Weiten, W. (2010). *Psychology: Themes and Variations* (8th ed.). Cengage Learning.

Robinson-Riegler, B., & Robinson-Riegler, G. (2004). *Cognitive Psychology: Applying the Science of the Mind*. Allyn & Bacon.

Loftus, E. (2005). Planting misinformation in the human mind: A 30-year investigation of the malleability of memory. In: *Learning & Memory* 12 (4). 361–366.

Neimark, J. (1996). The diva of disclosure, memory researcher Elizabeth Loftus. In: *Psychology Today*, 29. 48-53.

Schacter, D. (2002). *The Seven Sins of Memory: How the Mind Forgets and Remembers*. Mariner Books.

Saudners, J.; MacLeod, Malcolm D. (2002). New evidence on the suggestibility of memory: The role of retrieval-induced forgetting in misinformation effects. In: *Journal of Experimental Psychology* 8 (2), 127–142.

Loftus, E.F., Doyle, J.M. & Dysert, J. (2008). *Eyewitness testimony: Civil & Criminal*. Charlottesville, Va: Lexis Law Publishing.